

SLAVICA SLOVACA

Ročník 51 • 2016 • 2

SLAVISTIKA

SLAVICA SLOVACA

ORGÁN SLAVISTICKÉHO ÚSTAVU JÁNA STANISLAVA SAV
A SLOVENSKÉHO KOMITÉTU SLAVISTOV

Hlavný redaktor: Peter Žeňuch

Redakčná rada:

Desislava Michajlova Atanasova, Mojmír Benža, Václav Čermák, Mária Dobríková,
Ján Doruľa, Júlia Dudášová-Kriššáková, Adriana Ferenčíková, Martin Hurbaníč,
Jaromír Krško, Ján Lukačka, Šimon Marinčák, Zuzana Profantová, Cyril Vasil',
Peter Zubko, Peter Žeňuch

Výkonná redaktorka: Katarína Žeňuchová

Technický redaktor: Juraj Molčányi

Adresa vydavateľa a sídlo redakcie:

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, IČO: 31750940
© Slovenský komitét slavistov, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, IČO: 30842913

OBSAH

ŠTÚDIE

I. HARAJ: Kristológia vo svetle vybraných katechizmov Východu a Západu	103
N. АНУФРИЕВА: Тема Страшного суда в миниатюрах лицевого списка сочинения Псевдо-Ипполита (по рукописи собрания ЛАИ ИГНИ УрФУ).....	118
M. STAŠKOVÁ: Jazyk a konfesia Slovákov v Chorvátsku v súčasnosti a ich dosah na možnosti revitalizácie	131

ROZHLADY

J. SKLADANÁ: Ján Stanislav a jazyková kultúra	147
S. VAŠÍČKOVÁ: Dva rukopisy z konca 17. storočia z Marmaroša.....	155
M. PROKIPČÁKOVÁ: Irmologion Jána Juhaseviča Skliarskeho (poznámky k rukopisu z rokov 1784-1785)	165
A. RAMŠÁKOVÁ: Metódy tvorby máp Slovanského jazykového atlasu.....	171

SPRÁVY A RECENZIE

J. KAČALA: Profesor Jozef Ružička v slovenskej jazykovede	181
V. KOMORA: Odišiel profesor Imrich Sedlák.....	184
J. KRŠKO: Za profesorom Jiřím Marvanom	184
M. ROMAN: Akademik Mikuláš Nevrly sa dožil 100 rokov.....	186
Z. OBERTOVÁ: Storočnica varšavskej slavistiky	187
L. WILŠINSKÁ: Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia	188
K. DUDOVÁ: Konferencia o kodifikáciách slovanských jazykov v Nitre	190
P. ŠMERINGAIOVÁ: Medzinárodná interdisciplinárna slavistická konferencia o jazyku a kultúre v slovanskom kontexte.....	191
O. ФЕДОТОВ - А. ШЕЛЕМОВА: Сугай, Л.А.: История России в художественных образах; Борисенкова, А., Ковачева, М., Лизонь, М., Репоњ, А., Сугай, Л.: История России в художественных образах.....	193

rál na súčasť slovenskej národnej kultúry a spoločnosti, ktorú dobre zdokumentoval pre ďalšie generácie Slovákov, vedcov, pedagógov, študentov i pre širokú verejnosť.

Aspoň v skratke spomene aj inú ako literárnovednú činnosť, hoci s ňou úzko súvisí: Imrich Sedlák zrealizoval Múzeum literárnych tradícii východného Slovenska v Župčanoch (r. 1976). Ako jeden z gestorov vytvoril expozíciu Slovenského národného literárneho múzea Matice slovenskej v prvej matičnej budove (dlhoročná práca spoločne s PhDr. Jurajom Chovanom, CSc., sprístupnené v r. 1992-1994). Popri tom pôsobil pri vzniku expozície, kde sa podieľal na librete i scenári Múzea Ľudovíta Štúra v Modre v zrekonštruovaných priestoroch bývalej radnice (r. 1978-1982). Obdobne pracoval na vytváraní a sprístupnení expozícii: v Kežmarku – Literárne tradície kežmarského lýcea, Pamätného domu Jozefa Gregora Tajovského v Tajove (r. 1982), Pamätnej izby Jozefa Miloslava Hurbanu v Hlbokom (r. 1982), Pamätnej izby Jonáša Záboriského v Zábori (r. 1983), Bernolákovci v národnom obrodení v Trnave (r. 1985), či Rodného domu Jána Hollého v Borskom Mikuláši (r. 1985). Pamätného domu Pavla Jozefa Šafárika v Kobeliarove (r. 1986, a v oveľa širších súvislostiach to dopĺňa rovnomená publikácia s rovnakým vročením), Múzea A. S. Puškina v Brodzanoch (r. 1987, spoločne s PhDr. Jurajom Chovanom, CSc.), Literárneho múzea Pavla Horova v Bánovciach nad Ondavou (r. 1987, problematika doplnená o dve publikácie), Hugolín Gavlovič a kultúrne tradície Pruského v Považskej Bystrici – Orlovom (r. 1987). Po novembrovej revolúcii začal opäťovne účinkovať aj pedagogicky. Najskôr pôsobil na Fakulte humanistiky Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rokoch 1991-1993, kde sa inauguroval. Pričinil sa aj o zriadenie štúdia odboru muzeológia a kultúrne dedičstvo na tejto fakulte, ktorý sa realizoval na martinskom detašovanom pracovisku na pôde Matice slovenskej. Na tejto univerzite vyučoval ešte v rokoch 1997-2003 na Filologickej fakulte, kde pôsobil nielen ako vedúci katedry slovakistiky, ale aj ako prodekan.

V roku steho výročie založenia Muzeálnej slovenskej spoločnosti (1993) stál pri jej obnovení a stal sa na jedenašt' rokov jej predsedom, pomohol k znovuzrodeniu jej zborníkov a niekoľko z nich sám zostavil. Od druhej polovice 90. rokov pôsobil aj ako riaditeľ Slovenského národného literárneho múzea MS, od roku 1996 ako vedecký tajomník a ako člen výboru MS pôsobil v najvyššom orgáne až do ponovembrových rokov až do roku 2013. V rokoch 1996-2015 pôsobil ako člen redakčnej rady časopisu *Slavica Slovaca*.

Mal priateľský, blízky, osobný, ba až rodinný vzťah, ktorý prejavoval k známym, kolegom či iným, tento pozitívne využíval aj k profesionálnemu, metodickému, odbornému a vedeckému usmerneniu a koordinovaniu práce kolegov a odborných pracovníkov. Ako vedecký tajomník MS ešte do roku 2013 usmerňoval pôsobenie a prácu matičných pracovníkov a pracovísk v oblasti literatúry, histórie, archívnicťa, krajanského a múzejného zameraenia, ba dokonca aj národnostných vzťahov a to s vysokou vedeckou eradiciou.

Večná pamiatka, pán profesor Imrich Sedlák.

Viliam Komora

Za profesorom Jiřím Marvanom

*28.1.1936 - †13.4.2016

Pôvodne mal byť tento príspevok medailónom k osiemdesiatinám profesora Jiřího Marvana, no osud to zariadiť tak, že v čase jeho písania sa z medailónu stal nekrológ...

Na sklonku januára tohto roku (presne 28. 1.) si nie len blízka rodina, priatelia a známi, ale aj viacerí slavisti doma a vo svete pripomenu okrúhle osiemdesiatiny významného bohemista, slavista, baltistu, vysokoškolského pedagóga a popularizátora jazykovedy – univerzitného profesora Jiřího Marvana. Žiaľ, o niekoľko mesiacov po oslavách jeho jubilea sa naplnil jeho životný oblúk a skončila jeho pozemská pút.

Osem desiatok rokov Jiřího Marvana bolo naplnených skutočnou mnohorozmernosťou – či už v zmysle symbolickom, či doslovnom. Jubilantov záujem o slavistiku a bohemistiku sa formoval už počas vysokoškolských štúdií – najmä pod vplyvom prác popredných štrukturalistov B. Havranka, V. Skaličku a B. Trnku. Po ukončení vysokoškolských štúdií na FF Univerzity Karlovej v Prahe (odbor čeština – ukrainčina) v roku 1959, po krátkom pôsobení v Staročeskom oddelení ÚJČ AV ČR v Prahe (1960-1963) začal pôsobiť vo Švédsku ako lektor bohemistiky, slavistiky a balkanistiky na univerzitách v Uppsale (1963-1965, 1965-1967) a v Štokholme (1965-1967). Od roku 1968 začalo jeho exilové obdobie života – ako profesor slavistiky, baltistiky a rusistiky pôsobil v rokoch 1968 – 1972 na univerzitách v Kalifornii, Oregonie a Pensylvánii, neskôr v Santa Barbare. Jeho životná pút smerovala z Ameriky na ďalší kontinent – od roku 1973 pôsobil takmer dve desaťročia na Monash University v Melbourne ako profesor rusistiky a slavistiky a jeho zásluhou vznikla Katedra slavistiky na tamojšej univerzite, čo bola vôbec prvá katedra slavistiky na južnej pologuli. Svoje exilové pôsobenie ukončil až po spoločenských a politických zmenách v roku 1989. V rokoch 1993 – 1997 vstúpil do diplomatických služieb ČR a stal sa prvým veľvyslancom ČR v Grécku. Dlhoročné vedecké a pedagogické skúsenosti odovzdával J. Marvan aj po návrate z diplomacie – od roku 1999 pôsobil na Univerzite J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Práca so študentami ho napĺňala a ako sám poznamenal na jednom vystúpení, bol veľmi rád, že svoju vedeckú a pedagogickú kariéru završuje učením učiteľov.

Bohaté vedecké skúsenosti a kontakty, predovšetkým so západnou lingvistikou, ovplyvnili aj šírku vedeckého záberu profesora Marvana. Vo svojich vedeckých prácach a štúdiach sa venoval otázkam z diachrónej i synchronnej lingvistiky, zaoberal sa problematikou slovanských, ale aj ostatných európskych jazykov. Popri svojej šírke vedeckého záberu však venoval pozornosť aj problematike malých regiónov – napríklad oblasti Lašska.

Svoje vedecké poznatky, úvahy a názory publikoval v dvadsaťich monografiách vydaných po celom svete, napísal vyše stovky odborných vedeckých štúdií, ktoré odzneli na medzinárodných a domácich konferenciach, slavistických kongresom, boli publikované vo vedeckých zborníkoch a časopisoch. Jednou z celoživotných slavistických tém profesora Marvana sa stala praslovanská

kontraktia, ktorej venoval pozornosť v dielach *Prehistoric Slavic Contraction*, ktoré vyšlo v roku 1979 počas jeho pôsobenia v Uppsale. V Česko-Slovensku však toto dielo nemohlo vyjsť z politických dôvodov. Česká verzia bol vydaná až v roku 2000 pod názvom *Jazykové milénium. Slovanská kontraktce a jej český zdroj a prepracovaná podoba* vyšla o dvanásť rokov neskôr pod názvom *Čeština tisíciletá. Zrod slovanského jazykového prostredí uprostred Evropy* (2012). Zmenám v slovanských jazykoch (a v tomto prípade najmä v slovenčine) venoval pozornosť profesor Marvan aj v diele *Na prahu slovenčiny. K mileniu vzniku slovenského jazyka* (1999). Podľa jeho názorov slovanská kontraktia bola jednou z najvýznamnejších jazykových zmien, ktorá prispela k vyformovaniu južnoslovanských a západoslovanských jazykov ako sa-mostatných slovanských jazykov.

Napriek desiatkam rokov prežitých v zahraničí sa Jiří Marvan vždy vrácal do svojej vlasti. A možno práve jeho životné skúsenosti prispeali k vnímaniu domoviny a rodného jazyka v omnoho širších dimenziách. Vo viacerých dielach vyjadril svoj postoj k spoločnému európskemu jazykovému areálu, ktorý sám často preferoval, ale vždy k osobitostiam jednotlivých jazykov. Do spoločného európskeho priestoru vždy radil aj litovčinu, ako o tom písal v diele *Modern Lithuanian Declension* (1979). V tomto duchu pokračoval aj v diele *Introducing Europe to Europeans through their language. One Europe for centuries – the Euro-Czech view* (2008), ktoré skrátená verzia spoločne s dielom *Brány jazykem otvárané* (2004) vyšla v češtine pod názvom *Čeština – most k Evropě a k Evropanům* (2015). Jeho práca *České stupňování – slovanská podoba evropské univerzálie* vznikla ešte v dobe emigrácie, ale v češtine vyšla až v roku 2008. V nej si profesor Marvan všíma stupňovanie v češtine zo synchronného i diachrónneho hľadiska, z pohľadu bohemistu, slavistu i europeista a hľadá odpovede na otázky, či stupňovanie je javom slovotvorným alebo tvaroslovým.

Svoju zanietenosť k jazyku a jazykovede dokazoval Jiří Marvan mnohými popularizačnými prácami a článkami – okrem už spomínaného diela *Brány jazykem otvárané* (2004) v priebehu niekoľkých rokov vydal diela *Cesty ke spisovné češtine – prvních tisíc let.* (2000), *Cesty ke spisovné češtine – prvních tisíc let (800–1800).* Malý průvodce dějinami české jazykové mysli (2003) a *Cesty ke spisovné češtine – prvních tisíc let (800–1800).* Malý průvodce cestami české lingvoekologie (2006). Práve lingvoekológia a prežívanie jazyka boli popri slavisticom vnímaní jazyka v podloží jeho myslenia. Začiatky Marvanovho prežívania jazyka siahajú do doby jeho vysokoškolských štúdií, počas ktorých sa zoznámil s teóriou prežívania jazyka českého jazykovedca Bohumila Trnku. Uvedomenie si tejto teórie sa u J. Marvana prirodzene umocnilo počas jeho pôsobenia v zahraničí a v konfron-tácii s inými jazykmi. Profesor Marvan sa vo viacerých prácach zamýšľal nad osudem jazykov, ktoré boli ohrozené ľudskou nedbalosťou, či geopoliticími zmenami. Jeho úvahy o záchrane takto ohrozených jazykov našli odozvu aj medzi politikmi a štátnikmi, ktorí ocenili jeho vedecké dielo i názorové posteje. Dlhoročné pôsobenie na melbournskej univerzite a zásluhy profesora Marvana o rozvoj slavistiky v Austrálii ocenili v roku 1990 jeho

vymenovaním za riadneho člena Austráliskej akadémie humanitných vied (Australian Academy of the Humanities). V roku 1991 mu udeliili Zlatý kríž prezidenta Poľskej republiky za zásluhy o poľštinu, v roku 1997 si prevzal Rad veľkoknieža Gediminase z rúk prezidenta Litovskej republiky za zásluhy o litovštinu.

Profesor Jiří Marvan svojou zanietenosťou, erudičiou, nadhľadom a jemu blízkym humorom si vedel získať pozornosť poslucháčov. Svojím dielom ovplyvnil mnoho jazykovedcov a zanechal trvalú stopu v slavistickom bádani. Už teraz nám začína chýbať.

Vážený pán profesor, milý Jirko, odpočívaj v pokoji!

Jaromír Krško

Akademik Mikuláš Nevrly sa dožil 100 rokov

V novembri 2016 oslávil v dobrom zdraví, dobrej fyzickej a duševnej kondícií svojich 100 rokov akademik Mikuláš Nevrly. Celý život venoval štúdiu a propagáciu dvom láskam – štúdiu ukrajinskej literatúry a kultúry a šachom. Jeho život bol naplnený mnohými dramatickými udalosťami. Narodil sa 15.11.1916 v Roste na Done, keďže jeho rodinu zo západnej Ukrajiny, kde jeho otec Čech pracoval ako stredoškolský profesor, odvliekli ruské cárské vojská počas I. svetovej vojny. Po skončení občianskej vojny v Rusku sa jeho rodina vrátila na Ukrajinu. Mykola (Mikuláš) navštievoval strednú školu a otec pracoval pre ukrajinskú vládu. Ale v rokoch 1932–1933 v Ukrajine vypukol hladomor a aby rodina nezomrela od hladu, rozhodli sa vrátiť do Československa. Po mnohých útrapách sa im to podarilo. Zastavili sa na Zakarpatskej Ukrajine, kde otec pracoval ako profesor gymnázia a Mykola pokračoval v štúdiu, ale Zakarpatskú Ukrajinu v marci 1939 obsadili maďarskí hortyovci a všetci slovanský zmyšľajúci vlastenci museli utiecť. Aj rodina Nevrlych sa presťahovala do Českých Budějovic (1939). Mykola chcel štудovať na vysokej škole, ale všetky české vysoké školy počas protektorátu boli zatvorené, tak sa rozhodol navštievať nemeckú univerzitu a popri tom aj ukrajinskú univerzitu, kde získal solidné slavistické vedomosti, lebo na oboch univerzitách prednášali vynikajúci nemeckí a ukrajinskí slavisti. Ale po roku 1945 nová československá vláda neuznala diplomy z týchto škôl a tak musel nanovo absolvovať Karlovu univerzitu. Po získaní diplomu potom na rôznych školách Prahy prednášal ruský jazyk a tlmčil sovietskym vojskám, neskôr sa presťahoval do Brna, kde u prof. S. Wolmanna napísal dizertačnú doktorskú prácu Ivan Franko ukrajinský revolucionár, ktorá neskôr po dopracovaní vyšla knižne (1952). Tak sa začala jeho vedecká činnosť.

Pravda, už počas vysokoškolských štúdií sa zoznámil s mnohými ukrajinskými básnikmi, písal o ich tvorbe. Počas vojny chcel aktívne pomôcť pri obnove ukrajinskej demokratickej Ukrajiny a preto sa spolu s mnohými ukrajinskými vlastencami vydal na Ukrajinu v rámci tzv. „po-chidných hrup“. Tu opäť nadviazal spojenie s niektorými básnikmi, ale po tragickej udalostiach v Babynom Jaru (1941), kde nemeckí fašisti postrelali tisícky vlastencov – Ukrajincov, Židov a iných, dostal príkaz od vedenia OUN, aby sa vrátil domov.